

EL MUSEU BENLLIURE DE CREVILLENT: HISTÒRIA I FONDS

Julio TRELIS MARTÍ

Tècnic de Museus de l'Ajuntament de Crevillent

Ana SOTORRE PÉREZ

Ajudant de Museus de l'Ajuntament de Crevillent

A Álvaro Magro, in memoriam. Anima mater d'aquest museu.

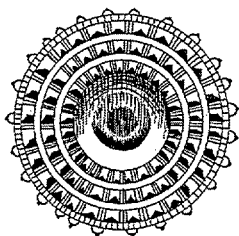
1. MARIÀ BENLLIURE (1862-1947). UN ARTISTA REFLEX DE LA HISTÒRIA CONTEMPORÀNIA

En el món de l'art hi ha una frase tòpica que diu: «l'artista és producte de la societat del seu temps», societat que influeix, en major o menor mesura, en la producció de l'artista i aquest, al seu torn, reflecteix de manera subjectiva la societat en què viu.

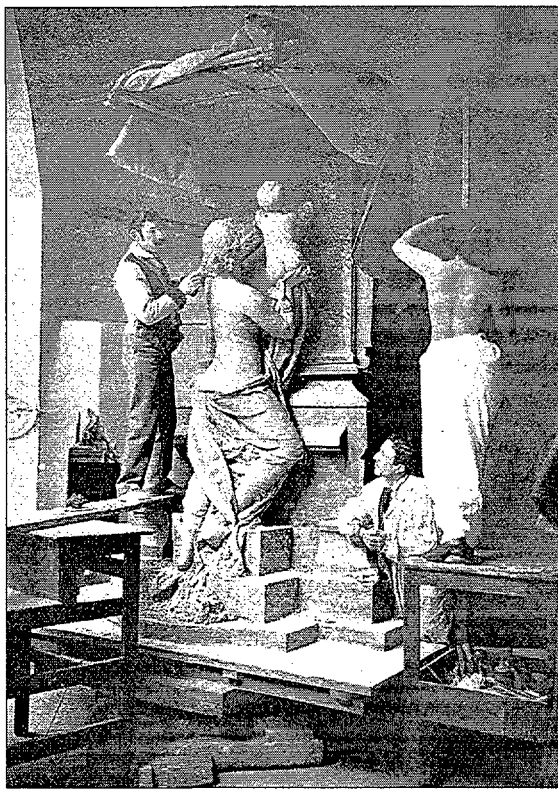
La vida i obra de Marià Benlliure Gil (1862-1947) és un perfecte exemple d'això. Aquesta es desenvolupà entre la segona meitat del segle XIX i la primera meitat del XX, el període que podem considerar més crític i intens de la història contemporània d'Espanya, i Benlliure en va ser testimoni i notari d'excepció. De la mateixa manera, en el món de l'art se succeeixen una sèrie de canvis d'enorme transcendència, que deixaran petjada en l'evolució artística de Benlliure, a pesar que no es pot enquadrar en cap de les avantguardes del moment, ja que no s'ha d'oblidar que Marià Benlliure va estar en contra de les tendències academicistes (MONTOLIU: 1997, 252-253). Al mateix temps, es pot afirmar que, amb gairebé 80 anys de vida artística, ens trobem davant una de les figures més prolífiques de l'art contemporani.¹

Marià Benlliure Gil va néixer al si d'una família d'artistes. L'estirp començà amb son pare, Joan Antoni Benlliure Tomás, pintor escenògraf de teatres i decorador en general; els seus germans Blai i Joan Antoni Benlliure, també es van dedicar al món de l'art, però els vertaderament importants van ser Josep Benlliure, fidel exemple dels corrents artístics d'«entre segles», i sobretot Marià, sens dubte, el més brillant.

¹ Violeta Montoliu reuneix al seu catàleg un total de 685 obres (MONTOLIU: 1997, 317-438).

Les referències sobre els primers anys de Marià Benlliure són, en honor a la veritat, prou escasses i només indiquen una quasi inexistent formació acadèmica, que va suplir amb les seues poderoses qualitats i la seua predisposició autodidacta. En els seus primers anys de vida artística ressalten la seua precocitat, així com la seua versatilitat (TUSELL: 1997, 15). La instal·lació de la família a Madrid el 1874² va suposar un gran avanç per a ell, ja que dos anys després, quan comptava només amb 14 anys, va aconseguir estar present a l'Exposició Nacional amb l'obra *Cogida de un Picador*.³ El 1877 va executar el primer grup religiós per a la Setmana Santa de Zamora, titulat *Jesús Descendido*.

M. Benlliure modelant el monument al Marqués de Larios (Màlaga)
al seu estudi de Roma, ca. 1899 (QUEVEDO: 1947, 116)

² Les dades biogràfiques i artístiques de Marià Benlliure han sigut publicades en quasi tots els treballs dedicats a aquest escultor. Les referències estan arreglades a la bibliografia, a la qual remetem.

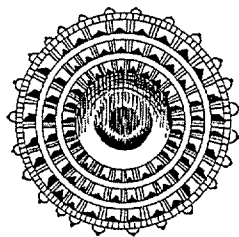
³ Les denominacions i títols específics de les obres són els que apareixen al catàleg de MONTOLIU: 1997, i a l'obra de DE QUEVEDO PESSANHA: 1947, per aquest ordre.

Als 17 anys (1879) ja es trobava amb el seu germà Josep a Roma. Durant quasi 18 anys va residir en aquesta ciutat, encara que algunes vegades alternava amb París, bé amb viatges curts o estades més perllongades, a més d'anar amb prou assiduïtat a Madrid. Marià Benlliure es va casar el 1886 amb Leopoldina Tuero O'Donnell, relació que es va anar

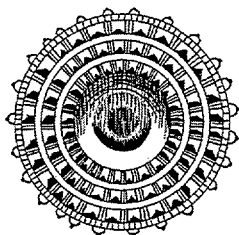
deteriorant i amb el temps va culminar en ruptura. La seua estada a Roma va resultar certament prolífica, ja que van ser nombrosos els encàrrecs que va rebre tant d'Espanya com de l'exterior. París i, sobretot, Roma el van marcar decisivament, ja que va entrar en contacte tant amb les influències dels artistes europeus del Renaixement i el Barroc, com amb les tendències contemporànies, entre les quals van destacar el Realisme i el Naturalisme (TUSELL: 1997, 17). Una afirmació generalitzada entre els crítics d'art és la gran influència que la formació pictòrica exerceix sobre l'obra de Benlliure, d'ací l'atenció i la meticulositat que tenia a l'hora de realitzar una escultura (REERB: 1997, 43).

Va treballar amb el mateix mestratge en els tres materials característics de l'escultura: el bronze, el marbre i la fusta. La temàtica de la seua obra és molt variada, des de temes religiosos, passant pel retrat i els encàrrecs d'escultures monumentals, fins a les obres de gènere, arts decoratives, medalles, etc. L'escultura monumental va resultar fonamental, ja que li va proporcionar gran rellevància. Pel que fa a l'obra religiosa, encara que important, no va ser mai la més abundant fins a després de la Guerra Civil, moment en què Marià Benlliure es va bolcar en la realització de passos de Setmana Santa per a ciutats que havien perdut les seues imatges religioses: entre els encàrrecs més destacats estan els de Zamora, Màlaga, Cartagena o Crevillent. No obstant això, la seua activitat artística no es va limitar a l'escultura, són nombrosíssimes les realitzacions pictòriques aconseguides amb les més diverses tècniques, des de l'oli sobre llenç fins a l'aquarel·la, passant pel pastel, el guaix, etc.

L'obra que li va obrir les portes del món artístic va ser *¡Accidenti!*, *El Monaguillo*, presentada a l'Exposició Nacional de Belles Arts de Madrid de 1884, amb què va obtenir la primera de les segones medalles

¡Accidenti!, El monaguillo. Estatueta en bronze, Roma, 1884 (Arxiu Benlliure [AB]: S-289; QUEVEDO: 1947, 65).

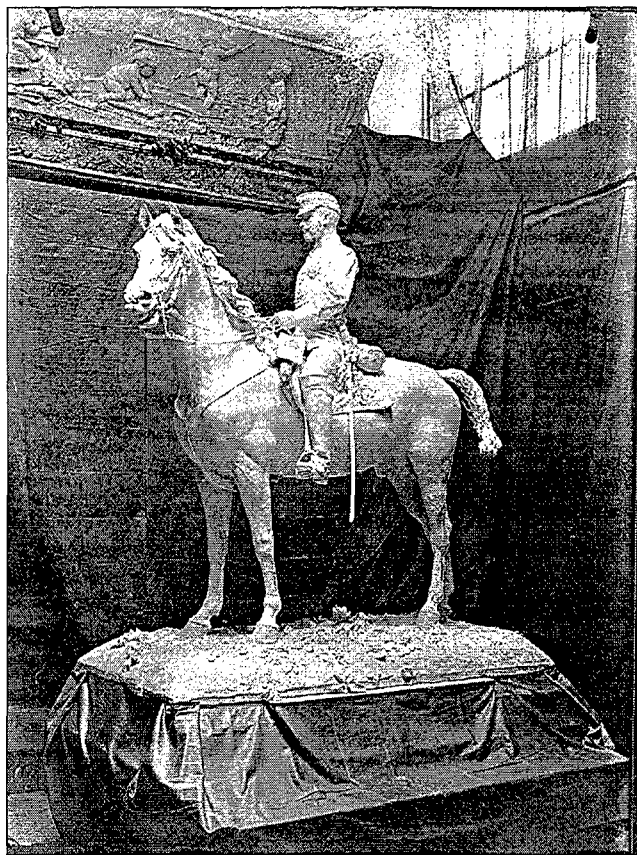
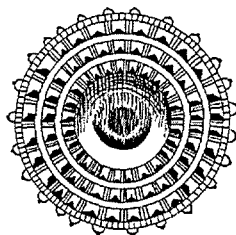

(en aqueixa edició no hi va haver primeres medalles). Des d'aleshores, els reconeixements públics i els guardons van ser habituals. D'entre aquests destaquen la Primera Medalla a l'Exposició Nacional de 1887, amb l'estàtua del Beat de Ribera; en la de 1890, amb *La Marina*, que forma part del Monument al Marqués de Campo; i la Medalla d'Honor a l'Exposició Nacional de Belles Arts de 1895 (màxim guardó concedit per les autoritats artístiques espanyoles), amb l'estàtua del poeta Antonio Trueba. A l'Exposició Universal de París de 1900 es va presentar amb el mausoleu del tenor Julián Gayarre, juntament amb Joaquim Sorolla, amb què ambdós van alçar-se amb el Premi d'Honor en escultura i en pintura respectivament. És aleshores quan l'ajuntament de València va decidir nomenar-los «fills predilectes i meritíssims». A partir d'aquell moment va començar a rebre oferiments de càrrecs públics.

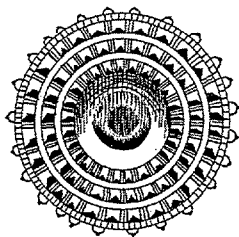
Mausoleu del tenor Julián Gayarre (El Roncal-Navarra) a l'exposició universal de París de 1900. Marbre i bronze, Roma, 1900-1901. (AB: S-404; QUEVEDO: 1947, 178)

La Restauració, a partir de 1875, comporta un creixement econòmic que va permetre desenvolupar un programa d'ornamentació dels carrers amb monuments, entre els quals predominen aquells destinats a l'exaltació del règim monàrquic, recentment restaurat. Marià Benlliure es va convertir en l'artista que va rebre pràcticament tots els encàrrecs oficials. En aquest sentit, no és exagerat qualificar-lo com «l'escultor de Madrid», zones com El Retiro, La Castellana o Recoletos donen fe d'això mateix.

Model del monument a Sa Majestat el Rei Alfons XIII, al parc de El Retiro.
Madrid, ca. 1902 (AB: S-361; QUEVEDO: 1947, 193).

L'última dècada del segle XIX es va caracteritzar per la desunió del govern i pels problemes provinents de l'imperi ultramarí espanyol. Els generals Martínez Campos, Weyler, Polavieja i Fernando Primo de Rivera van ser militars que van marcar els esdeveniments d'aquests moments i van quedar retratats amb l'espàtula de Marià Benlliure.

En tornar a Madrid el 1896, Marià Benlliure va entaular relació amb Lucrecia López de Arana, cantant famosa del Madrid de finals de segle. Va comprar uns terrenys al carrer Abascal i va construir una magnífica casa amb jardí posterior que donava accés al seu estudi de treball. La convivència amb Lucrecia López de Arana es va mantenir fins a la mort d'aquesta el 1927. En aquesta relació l'escultor va trobar l'assossec i la pau que necessitava per desenvolupar el seu treball.

El 1902 va iniciar el seu regnat Alfons XIII, gran admirador de Marià Benlliure, i, sens dubte, un dels personatges més retratats per l'artista.

Amb la consolidació de les repúbliques hispanoamericanes sorgeixen nombrosos encàrrecs de monuments per a aquests països per homenatjar els seus militars i els seus polítics fundadors, com el monument al general San Martín (1921, Lima), el monument a Don Bernardo de Irigoyen (1926, Buenos Aires) o el monument a Simón Bolívar (1926, Panamà).

Marià Benlliure, així mateix, va estar estretament vinculat a la vida institucional, va exercir la direcció de l'Acadèmia Espanyola a Roma (1901-1903), del Museu Nacional d'Art Modern de Madrid (1917-1919) i de la Direcció General de Belles Arts (1917-1919),⁴ a més de ser proposat per a la direcció del Museu del Prado (1902). Rep nombrosos reconeixements en vida: la Gran Creu de la Reial Orde d'Isabel la Catòlica (1890), Acadèmic de Número de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Ferran (1897), Acadèmic de Mèrit de la Reial Acadèmia *delle Belle Arti di San Luca* (1899), Comanador de l'Orde de la Corona d'Itàlia (1902), la Gran Creu del Mèrit Militar (1907), títol de membre de l'*Hispanic Society of America* (1913), el nomenament d'Acadèmic de la Reial Acadèmia de Lisboa (1932), la Gran Creu d'Alfons X el Savi (1944), etc.⁵

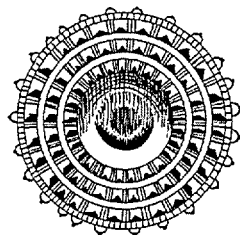
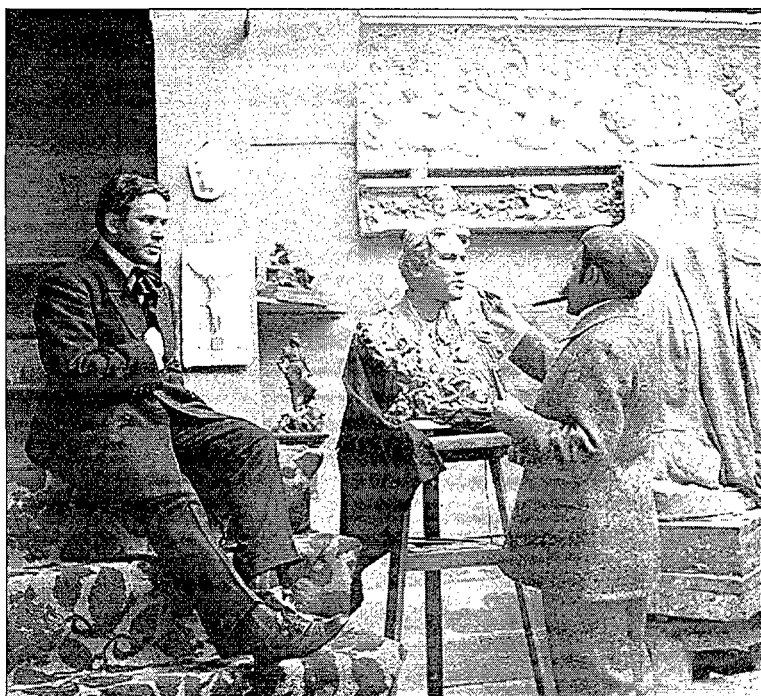
Al setembre de 1923 el general Primo de Rivera posava fi al règim liberal de parlamentarisme de la Restauració. Marià Benlliure va realitzar un monument per a aquest militar a la seua ciutat natal, Xerès de la Frontera, el 1929.

Des de la proclamació de la Segona República fins després de la Guerra Civil Espanyola hi ha un estancament dels encàrrecs oficials, cosa que va motivar que Marià Benlliure atenguera a una altra sèrie d'encàrrecs privats, principalment retrats i mausoleus. Aquestes temàtiques van ser molt habituals, no sols en aquests moments, sinó al llarg de tota la seua producció artística.

Pel que fa a retrats, cal destacar el retrat del pintor Francisco Domingo (1885), els dels presidents del govern Práxedes Mateo Sagasta (1902) i Alejandro Lerroux (1934), el de Blasco Ibáñez (1910), el de Joaquim Sorolla (1916), el del marquès d'Urquijo (1917), l'estàtua de Torcuato Luca de Tena (1930), etc. Monuments funeraris importants són el dedi-

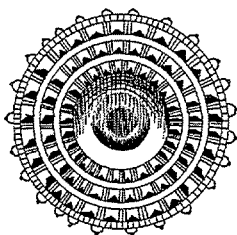
⁴ Al l'Arxiu Benlliure es conserven nombroses cartes de diferents personatges de la vida política i cultural que el feliciten pel nomenament.

⁵ A l'Arxiu Benlliure es conserven els següents títols: la Gran Creu de la Reial Orde d'Isabel la Catòlica (D-558 de 1890), la medalla d'Estat de la III Exposició Internacional de Belles Arts a Viena (D-559 de 1894), la Gran Creu del Mèrit Militar amb distintiu blanc, concedida per Sa Majestat el Rei Alfons XIII (D-517 de 1907) i el nomenament de Cavaller de l'Orde d'Alfons X el Savi, amb la categoria de Gran Creu (D-561 de 1943).

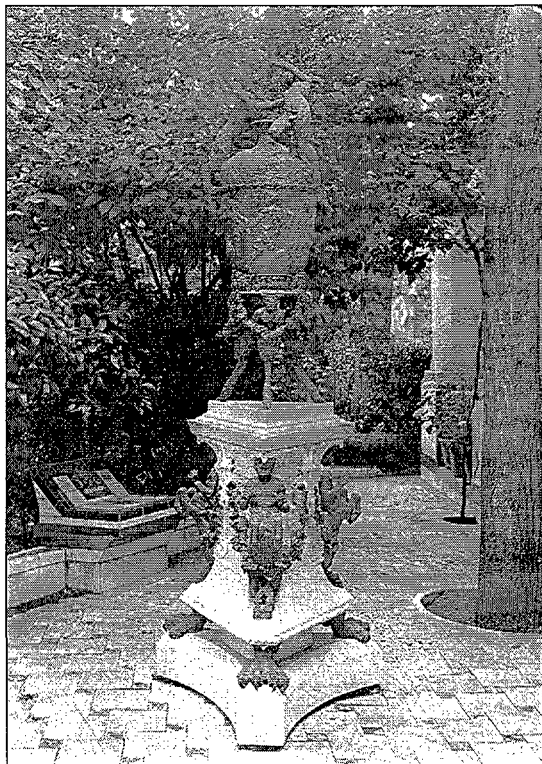

M. Benlliure modelant el retrat del baríton Titta Rufo al seu estudi de la Glorieta de Quevedo de Madrid el 1909 (AB: S-867; TRELIS – SATORRE: 2005, 198).

cat a Gayarre (1900-1901, Roncal-Navarra), els ducs de Dénia (1904, Madrid), Sagasta (1904, Madrid), la família Moroder (1907, València), la comtessa de San Julián (1908, Lorca-Múrcia), el de José Arana y Elorza (1909, Escoriaza-Guipúscoa), el de la vescomtessa de Termens (1914, Cabra-Còrdova), el de Canalejas (1915, Madrid), el d'Eduardo Dato (Vitòria, 1925), el sepulcre de Joselito, d'especial rellevància pel seu realisme (1926, Sevilla), el de Vicente Blasco Ibáñez (1935, València), el de la família Falla i Bonet (1936, L'Havana-Cuba). Pel que fa a monuments, cal destacar els dedicats a Diego López de Haro (1890, Bilbao), al tinent Ruiz (1891, Madrid), a Isabel la Catòlica (1892, Granada), a María Cristina de Borbó (1892, Madrid), al Patriarca Ribera (1894, València), al marquès de Larios (1899, Màlaga), a Goya (1902, Madrid), al general Martínez Campos (1907, Madrid), al marquès de Campo (1889-1908, València), a Agustina d'Aragó (1909, Saragossa), a Alfons XII (1901-09, Madrid), al caporal Noval (1912, Madrid), a Montero Ríos (1915-1916, Santiago de Compostel·la), al duc de Rivas (1929, Còrdova), a Antonio Maura (1928, Palma de Mallorca) i a Viriato (1940, Viseu-Portugal). Finalment, entre les obres d'una altra temàtica es poden distingir les titulades *Frascuelo entrando a matar* (1868), *Ciociaro Italiano* (1884),

l'àmfora *La Bacanal* (1887), *El Idilio* (1893), *Canto de Amor* (1899), *El Infierno de Dante*, ximenera (1901), *Pastora Imperio* (1912), *El Coleo* (1917, Cuba) i *Camino del redil* (1934).

Àmfora *La Bacanal* com a part de la decoració del jardí del seu estudi al carrer Abascal de Madrid. Marbre i bronze, Roma, 1888. Es conserva al Museu (AB: S-108; QUEVEDO: 1947, 89).

⁶ El procés d'encàrrec, pagament i lliurament d'una obra d'imatgeria religiosa està molt ben documentat a l'article «Benlliure, l'Ajuntament, la Soledat i els melons de tot l'any. La correspondència i la documentació de la negociació i el bastiment de la Imatge de la Soledat d'Ontinyent», que transcriu tota la correspondència mantinguda entre el taller de Marià Benlliure i l'Ajuntament d'Ontinyent, així com les corresponents actes municipals (GÓMEZ - SANCHIS: 2004, p. 48-55).

Els últims vint anys de Marià Benlliure van estar marcats pel declivi en el terreny personal i els problemes en el professional. Les morts de Lucrecia i dels seus germans, així com la Guerra Civil Espanyola, que el va obligar a traslladar-se a París i a Portugal, van influir decisivament en la seua obra. Al país veí va conèixer a la seua esposa civil i última companya sentimental de la seua vida, Carmen de Quevedo Pessanha. De tornada a Espanya va reprendre la seua activitat, encara que amb les seues facultats físiques bastant disminuïdes, comptava ja amb 77 anys. Fins al final de la seua vida es va dedicar a encàrrecs d'imatgeria religiosa, ja que calia restituir aquelles imatges desaparegudes durant el conflicte civil.⁶ Marià Benlliure projectava les obres i els seus ajudants eren els encarregats d'executar-les. Entre la imatgeria religiosa cal ressaltar *La*

Redención (1929, Zamora), *El Milagro de Calanda* (1940, Saragossa), la imatge de *Nuestra Señora de la Soledad* (1940, Salamanca), el *Cristo de la Expiración* (1940, Màlaga), el *Jesús de la Caída* (1942, Úbeda, Jaén), el *Cristo Yacente* per a Hellín (1942), el *Beso de Judas* o *El Ósculo* (1942, Cartagena), el *Nazareno del Prendimiento* (1942, Cartagena), el *Cristo Yacente* per a Ontinyent (1943), el *Divino Cautivo* (1943, Madrid), la *Santa Faz* o *Verónica* per al Cabanyal (1944, València), i l'*Ecce Homo* per a Pamplona (1944).⁷

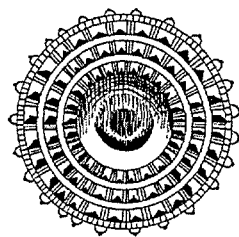
Finalment, el 9 de novembre de 1947, Marià Benlliure moria en sa casa de Madrid. Segons la tradició, l'artista va acabar l'obra *Entrada de Jesús en Jerusalén*, realitzada per a Crevillent, ben entrada la nit i, quan es va gitar per descansar, mai més es va alçar.

2. EL MUSEU MUNICIPAL MONOGRÀFIC «MARIÀ BENLLIURE». ORIGEN I DESENVOLUPAMENT D'UNA INSTITUCIÓ SINGULAR

El Museu Municipal Monogràfic «Marià Benlliure» té el seu origen en la vinculació existent entre l'artista i el poble de Crevillent, mantinguda a través de la família Magro (PUIG: 1997a).⁸

Durant la Guerra Civil una d'aqueixes imatges religioses destruïdes va ser la de Nostre Pare Jesús Natzaré, confraria molt vinculada a la família Magro. Davant la necessitat de tornar a comptar amb una nova talla per a aquesta confraria, José Manuel Magro Espinosa, industrial crevillentí establert a Madrid, va sufragar aquesta imatge, que va eixir en processó a Crevillent en la Setmana Santa de 1944 (M. i G.: 1945).⁹ D'aquesta manera es va iniciar una relació entre Crevillent i Marià Benlliure que es va perllongar fins a la seua mort el 1947. Un altre encàrrec va ser el de la imatge de Maria Magdalena, que havia d'eixir al peu del *Cristo de la Victoria* de C. Flotats (1941), que ja va participar en la Setmana Santa de l'any 1945 (M. i G.: 1945).¹⁰ El binomi Crevillent-Benlliure va continuar amb bon enteniment. De fet, 1946 va ser l'any en què Marià Benlliure va rebre el nombre més gran d'encàrrecs de Crevillent: *Las Tres Marías* (AZNAR NAVARRO: 1981), el *Santísimo Cristo de Difuntos y Animas* (S. A.: 1992), el *Cristo Yacente* (AZNAR NAVARRO: 1981), *La Dolorosa* (AZNAR NAVARRO: 1980) —una de les imatges més carismàtiques d'aquesta Setmana Santa— i la Mare de Déu del Rosari —patrona de Crevillent. Encara hi ha dues imatges més realitzades el 1947, que són *San Juan de la Tercera Palabra en la Cruz*¹¹ i l'última obra de Marià Benlliure, ja esmentada, l'*Entrada de Jesús en Jerusalén* (S. A.: 1988).¹²

La idea de crear aquest museu va ser concebuda en vida de Marià Benlliure per Álvaro Magro i li va ser exposada a l'escultor i als seus hereus. Aquest va rebre de bon grat la proposta i va donar les instruccions

⁷ La imatgeria processional de Crevillent es recull en el capítol corresponent.

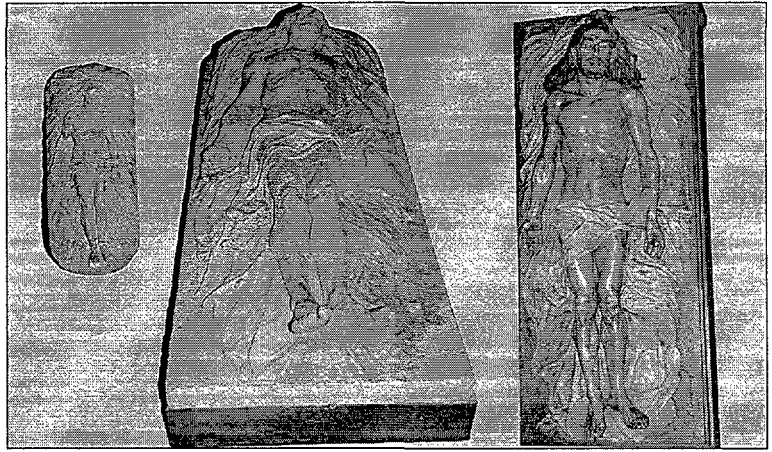
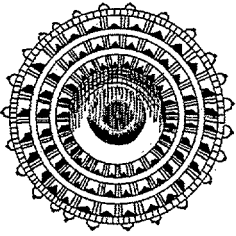
⁸ Vinculació també constatada en la documentació de l'Arxiu Benlliure.

⁹ Dades confirmades en el document D-599 de l'Arxiu Benlliure.

¹⁰ En el document D-16 de l'Arxiu Benlliure, Álvaro Magro indica que Marià Benlliure va visitar Crevillent, visita que va quedar constatada en una làpida commemorativa de marbre: «Crevillente al eximio maestro Don Mariano Benlliure en homenaje y recuerdo a su presencia en nuestras procesiones de Semana Santa, 31 de marzo de 1945».

¹¹ Excepte aquesta obra, adquirida per Vicent Martínez Mas el 1962 (AZNAR NAVARRO: 1981), les altres obres de Marià Benlliure van ser encarregades i/o sufragades per diferents membres de la família Magro.

¹² En el document D-1546 de l'Arxiu Benlliure queda constata la fundació i els orígens de la confraria «Entrada de Jesús Triomfant» de Crevillent.

¹³ En la documentació de l'Arxiu Benlliure hi ha una carta (D-1040), remesa per José Tallaví (secretari de Marià Benlliure) a Álvaro Magro, de 28 de maig de 1966, en la qual expressa els desitjos de Benlliure: «Mariano Benlliure dispuso en vida, que el día que faltase, pasaran sus obras a Museos y Colecciones con una gran preferencia por los de Valencia y el de Crevillente que él tenía conocimiento de que iba a ser instituido».

¹⁴ Acta de 2 de setembre de 1961 (SEMPERE PASTOR: 2003, 229).

¹⁵ La relació d'obres d'aquesta exposició deu coincidir amb la del document del 14 de març de 1964 (D-2239), amb què la família Magro es va basar per acreditar la titularitat de les obres.

¹⁶ En l'Acta de la Sessió Plenària de la Corporació Municipal del 2 de setembre de 1961 queda reflectida la proposta de creació del museu i la titularitat (SEMPERE PASTOR: 2003, 229).

¹⁷ Acta de la Sessió Plenària de la Corporació Municipal del 3 de setembre de 1962 (SEMPERE PASTOR: 2003, 235-236).

¹⁸ «Contrato de Arrendamiento de los Sótanos de la Iglesia Parroquial de Nuestra Señora de Belén, con el fin de destinarlos a albergar las Obras existentes en el Museo Municipal», subscrit entre el rector de la referida església i l'alcalde el 27 de febrer de 1967.

Cristo yacente de Crevillent. Madrid, 1946. Dos models en escaiola (el primer de menor escala) i la talla en fusta conservats al Museu (AB: S-2152).

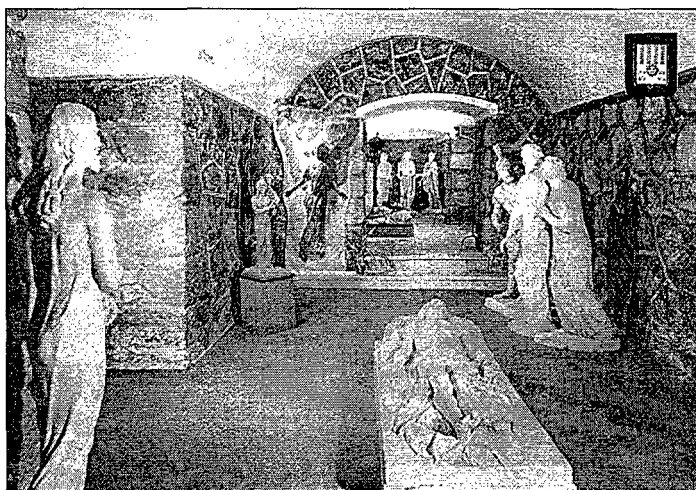
pertinents perquè, després de la seua mort, fóra traslladada a Crevillent part de l'obra (esbossos i models realitzats en escaiola).¹³ No obstant això, reunir la col·lecció d'obres es va convertir en una tasca ingent, àrdua i lenta, tasca que a poc a poc Álvaro Magro va anar aconseguint gràcies als seus contactes amb els familiars, deixebles i col·laboradors de Benlliure. El 20 de juny de 1961 es va obrir una «exposició permanent» en un edifici del carrer Cor de Jesús, propietat de la família Magro (S. A.: 1962), gestions que es van dur a terme a través del Patronat de la Setmana Santa i de l'Ajuntament.¹⁴ La xifra d'obres d'aquesta exposició rondava les 109.¹⁵

La situació del museu va canviar després de la visita a Crevillent de Gratiniano Nieto Gallo (Director General de Belles Arts) a l'agost de 1961 (ORTS SERRANO: 1962). Va ser aquest qui va decidir impulsar el museu, alhora que va proposar que fóra de titularitat municipal.¹⁶ Un any més tard, el 1962, es va sol·licitar el seu reconeixement a la Direcció General de Belles Arts.¹⁷

Veient que el museu, per tant, tindria una altra projecció i atés que aquell edifici del carrer Cor de Jesús resultava poc apropiat, es va condicionar un altre espai per a la seua instal·lació, la cripta de l'església parroquial de la Mare de Déu de Betlem, datada a finals del segle XVIII. Es tracta d'una planta subterrània, d'uns 450 m², l'estructura de la qual, molt característica, formada per voltes d'aresta, permetia establir vuit compartiments.¹⁸

El 1967 el Museu Municipal Monogràfic «Marià Benlliure» obria les seues portes al públic a l'esmentat lloc, encara que va ser inaugurat oficialment l'1 d'octubre de 1970 (S. A.: 1971). Alhora, l'Orde del Ministeri d'Educació i Ciència de 20 d'abril de 1967, publicada en el BOE núm.

139 de 12 de juny de 1967, autoritzava la creació del museu. El 1969 es va nomenar Álvaro Magro per ocupar el càrrec de Director.¹⁹

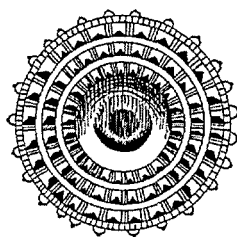

Imatge de la Sala d'Obres Religioses del Museu (III-IV-V). Apareixen, entre altres, els models per a les talles per a la Setmana Santa de Crevillent de *Jesús Nazareno* i de *Cristo yacente* i els models per a les talles per a Cartagena del *Nazareno del Prendimiento* i de *El beso de Judas*. (AB: S-2274; Postal Subirats Casanova).

De totes maneres, és a partir dels anys 1969-70 quan el museu comença a cobrar importància a la localitat, d'una banda, l'Ajuntament crevillentí s'interessa vivament per augmentar el patrimoni artístic i s'assisteix a l'adquisició d'una sèrie d'obres de Marià Benlliure²⁰ i, d'altra, es dona un goteig constant de depòsits i donacions fins a pràcticament l'actualitat.²¹ L'arribada dels primers ajuntaments democràtics va acostar el museu als ciutadans, ja que aquests van afavorir la seua difusió i li van donar, en definitiva, un nou impuls. Activitats com el cicle *Música en el Museo* (1982)²² i l'acord d'entrada gratuïta per a tots els escolars són exemples d'això (CALVO GUARDIOLA: 1983). Entre les exposicions organitzades cal destacar l'exposició de pintura de Salvador Dalí el 1982, amb motiu de la presentació de la *Mariposa*, propietat d'aquest artista,²³ i l'exposició dedicada a Joan Antoni Benlliure Gil el 1990. Des del museu s'han organitzat també altres activitats no celebrades en les seues dependències, com és el cas de l'exposició *Mariano Benlliure. Dibujos y Apuntes Taurinos*, que va tenir lloc a la Sala d'Exposicions de la Caixa d'Estalvis d'Alacant i Múrcia de Crevillent el 1978.²⁴

de Mariano Benlliure, donada por Dalí al Musco Monográfico, donde se conserva una parte de la obra del escultor valenciano. Crevillente, 1982» (S. A. 1983).

²⁴ L'exposició va tenir lloc entre els dies 6 i 19 d'abril de 1978 i el seu fullet conté el text de Mariano Sánchez de Palacios (Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Carles).

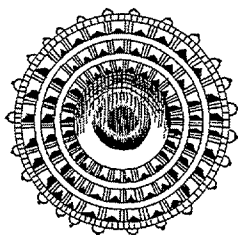
¹⁹ Acta de la Sessió Plenària de la Corporació Municipal del 27 de febrer de 1969 (SEMPERE PASTOR: 2003, 255).

²⁰ Entre les adquisicions més importants per part de l'Ajuntament estan l'àmfora *La Bacanal* (D-735 de l'Arxiu Benlliure), de Manuel González el 1967; el tríptic *Las escenas de la vida de Virgen*, l'estàtua de *Pastora Imperio en actitud de danza* (E-156) i el baix relleu de *Las Bailaoras. Pastora Imperio en cuatro posturas de baile*, de Peregrina Millán As-tray y Gasset (Acta de la Sessió Plenària de la Corporació Municipal del 28 de maig de 1969; SEMPERE PASTOR: 2003, 255); el bust retrat *A Carmen* de F. Jardón Arango i Virginia del Alcázar de Nogales el 1992 (D-1789), etc.

²¹ L'última donació és d'Álvaro Magro i correspon a un lot d'obres d'imatgeria d'autor desconegut i diversos escaïoles de models d'obres de Marià Benlliure (Junta de Govern Local de 3 de maig de 2006).

²² Aquesta activitat és només un exemple de les moltes activitats culturals (concerts, exposicions, conferències, etc.) organitzades al museu habitualment.

²³ El fullet diu literalment: «Extraordinaria Exposición de Salvador Dalí sobre pergamino y piel de Cordero. Con motivo de presentar la pequeña escultura en bronce, "LA MARIPOSA",

²⁵ Acta de la Sessió Plenària de la Corporació Municipal del 29 de març de 1978 (SEMPERE PASTOR: 2003, 276); Acta de la Sessió Plenària de la Corporació Municipal del 26 d'abril de 1978 (SEMPERE PASTOR: 2003, 276); i Acta de la Sessió Plenària de la Corporació Municipal del 21 de febrer de 1979 (SEMPERE PASTOR: 2003, 279).

²⁶ L'ampliació va ser inaugurada el 26 d'abril pel Conseller de Cultura (SEMPERE PASTOR: 2003, 312).

²⁷ Va ser utilitzat com a taller d'espardenyeria (SEMPERE PASTOR: 1986, 92).

²⁸ Projecte redactat per l'arquitecte municipal Alfredo Aguilera Coarasa, que va tenir una distinció a l'Exposició d'Arquitectura de la província d'Alacant de la dècada de 1971 a 1980 per a la recuperació d'edificis (SEMPERE PASTOR: 1986, 92).

²⁹ En l'apartat de la bibliografia pot consultar-se una extensa llista dels treballs més importants, tant d'investigació com de difusió, dels quals ha sigut objecte el museu.

³⁰ Entre les exposicions dels últims anys que han comptat amb obres de Marià Benlliure conservades en aquest museu podem citar: *Marià Benlliure* (organitzada el 1996 per l'Ajuntament de València), *Els Benlliure. Retrat de Família* (organitzada el 1997 per la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, l'Ajuntament de Crevillent i Bancaixa; es va inaugurar a Zamora i va estar a les ciutats de Roma i Crevillent), *Marià Benlliure i Joaquim Sorolla. Centenari d'un homenatge* (organitzada el 2000 per la Conselleria de Cultura i Educació i la Caja de Ahorros del Mediterráneo; es va inaugurar a València i va anar al *Spanish Institute* de Nova York), *Señalments de la vida* (organitzada el 2003 per la Fundació de la Comunitat Valenciana «La Llum de les Imatges» a Oriola) i, finalment, l'exposició *L'aplicació del geni. L'ensenyança a l'escola de Belles Arts de Sant Carles i la seua procedència en la societat* (organitzada el 2004 per la Conselleria de Cultura, Educació i Esport).

³¹ Junta General Ordinària celebrada el 4 d'abril de 1989. Document D-13 de l'Arxiu Benlliure.

Tot açò va provocar que el lloc resultara insuficient per satisfer les necessitats d'una col·lecció en creixement. Per això, el 1978 es va proposar la compra de l'edifici núm. 6 del carrer Cor de Jesús per ampliar el museu, com un annex a la cripta,²⁵ espai que es va inaugurar el 1985.²⁶ Aquest edifici se situa dues cases més avall de l'església i té planta rectangular. Es tracta d'una construcció de la primera meitat del s. XIX, la forma del qual s'adapta perfectament a la tipologia local de construccions realitzades per a usos industrials.²⁷ És un edifici espaiós, d'aspecte sòlid, i presenta una coberta a dues aigües. L'armadura de fusta és de carena amb tirant i tornapunta, que gaudeix d'un excel·lent estat de conservació. La planta baixa té una superfície de 300 m² i la primera planta, de 220 m² útils, no cobreix en la seua totalitat la planta baixa, ja que hi ha un espai obert que dona al vestíbul, el qual posseeix un corredor en voladís que possibilita contemplar les obres de gran format col·locades en la part baixa des d'una perspectiva superior. A més a la planta baixa hi ha un saló d'actes amb 120 butaques.²⁸

Així, el museu quedava articulat al voltant de dos espais independents (cripta i annex), que formaven sengles seccions amb les seues pròpies característiques, en què es va tenir en compte el tipus d'obra i la seua localització: en la cripta s'exposaven tots els esbossos i models realitzats en escaiola per Marià Benlliure o algun dels seus deixebles, com Mariano Rubio, i algunes obres «menors» (200 en total); en canvi, l'annex albergava les obres acabades, així com diverses pintures dels seus germans Joan Antoni i Josep, i d'altres (83 obres).

El museu creix i va despertant interès. Això es manifesta no sols en la gran quantitat d'investigadors que s'hi acosten, sinó també en la preocupació que existeix a la localitat per difondre aquest tresor artístic.²⁹ En estreta relació amb açò cal mencionar les exposicions d'art en què han figurat obres del museu.³⁰ Però la prova més palpable d'aquest interès és l'elevat nombre de visitants de qualsevol tipus (veïns, escolars, turistes, personalitats, etc.) que han passat pel museu, cosa que concedeix al municipi de Crevillent un segell de personalitat pròpia. Per això se li va concedir la Medalla al Mèrit en les Belles Arts de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Carles el 1989.³¹

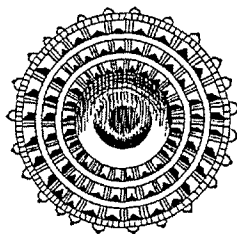
Tot açò és cert, el museu s'ha consolidat com una institució de caràcter cultural molt important a causa, principalment, del caràcter original i únic del seu contingut. Però també és cert que des que es va inaugurar les reformes han estat mínimes, tant a la cripta com a l'annex. Quaranta anys són molts anys sense realitzar cap canvi, el museu estava ancorat en els anys seixanta,³² no tenia cap impuls que el dinamitzara. Molts han estat els inventaris que s'han fet al llarg del camí que ha recorregut el museu, encara que fins a 1998 no s'ha iniciat el Catàleg Monogràfic del Museu que, amb uns criteris marcadament museístics, arreplega totes i cada una de les obres. Al febrer de 2000 es va iniciar, així mateix, l'inventari del fons documental. Finalment, a l'abril d'enguany, davant la necessitat de conservar els fons degudament i davant la manca d'objectius concretats en projectes més coincidents amb els temps i amb les demandes de la societat d'avui en dia, el museu ha tancat les seues portes, es posava fi al contracte de lloguer de la cripta i es procedia al trasllat de les obres de la cripta a l'annex, espai que s'ha destinat provisionalment a magatzem. Mentrestant, s'ha continuat catalogant l'Arxiu Benlliure i s'ha iniciat el procés per digitalitzar lots de fotografies i poder, així, preservar-les de condicions que les pugen danyar.

En l'actualitat, s'està duent a terme el Projecte de Reforma i Ampliació del Museu, que comprén, al seu torn, dos projectes:

- El Projecte Arquitectònic que es desenvolupa en dos edificis, que són l'antic annex del museu (carrer Cor de Jesús, núm. 6) i el seu limítrof (núm. 8). Ambdós edificis, de planta rectangular amb façanes al carrer Cor de Jesús i al carrer Sant Gaietà, seran modificats al seu interior perquè formen una unitat. En canvi, les façanes originals es respectaran, encara que amb lleugeres modificacions.³³
- El Projecte Museogràfic, que mostra 127 obres de Marià Benlliure en els següents ambients expositius: «Galeria de Retrats», «Casa estudi d'Abascal a Madrid», «L'estudi. Monuments Públics», «Relleus Commemoratius», «Escultura Religiosa», «Obres de Gènere», «Els Benlliure» i «Medalles i Plaques Commemoratives». Hi ha altres dependències i llocs dedicats a exposicions temporals, sala de conferències, tallers i arxiu-biblioteca, que tindrà una xicoteta exposició permanent dels seus fons documentals, apunts, dibuixos preparatoris, etc.³⁴

3. ELS FONS DEL MUSEU

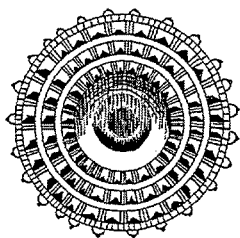
El Museu Municipal Monogràfic «Marià Benlliure» és una institució que custodia dos tipus de fons: les obres d'art i el que es coneix per Arxiu Benlliure, que comprén la documentació de Marià Benlliure que

³² Malgrat que es van realitzar obres de condicionament i millores a les instal·lacions museístiques, com ara la climatització, instal·lada el 1986, arreplegada a la Crònica Municipal (CALVO GUARDIOLA: 1987, 70).

³³ Aquest projecte ha estat redactat per l'arquitecte municipal Alfredo Aguilera Coarasa. La superfície total en planta és de 468,04 m², amb planta baixa, primera, segona i planta coberta. La superfície construïda és de 1.153,13 m² i l'útil de 975,36 m².

³⁴ L'autora del Projecte Museogràfic és Lucrecia Enseñat Benlliure, realitzat a partir d'una proposta arreplegada al Projecte Muscològic redactat per Julio Trelis Martí i Ana Satorre Pérez, tècnic i ajudant de museus de l'Ajuntament de Crevillent respectivament.

va arribar amb les obres que van permetre crear el museu el 1961 i la generada per la institució des de la seua creació.

3.1. OBRES D'ART

L'inventari del museu dona una xifra de 331 obres d'art dividides en tres seccions, atenent a la naturalesa de l'obra (models o obra acabada), a la localització i a la forma i data d'ingrés. Aquestes són:

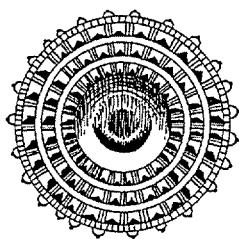
- Cripta. Pren el nom del lloc on es va emplaçar el museu el 1967. Aquesta secció està formada pels esbossos i models, tant de Marià Benlliure com de diversos dels seus deixebles, i algunes «obres menors». En total són 200, de les quals 175 són esbossos, principalment d'escultura (163), i la resta obra acabada (11 escultures i 8 pintures). Només 26 són d'altres artistes i deixebles de Benlliure, sobretot de Mariano Rubio (21). A la cripta es distribuïen les obres en vuit sales, amb la denominació següent:

Retrat d'Alejandro Lerroux, president del govern. Madrid, 1934. Model en escaiola i còpia en bronze conservades al Museu (fotos Museu Arqueològic Municipal de Crevillent i F. Alcántara).

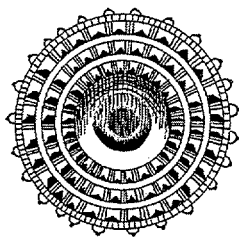
- Vestíbul (contingut variat). Entre les obres de Marià Benlliure cal mencionar els retrats de Mariano Rubio i del president del govern Alejandro Lerroux, els retrats dels seus pares, *El Grabado* i *La Cerámica* —dos relleus que van servir de models a la decoració de les petxines de la façana de l'Ajuntament de València (l'obra acabada difereix d'aquests models)—, i un dibuix a guaix denominat *Alegoria a las Olimpiadas del Vino*. També són d'interés les obres de Mariano Rubio, entre les quals destaquen el

retrat de Marià Benlliure —resposta al que li va modelar el mestre— i *Cazadores de Liebres*, així com l'oli de Garnelo Alda titulat *Mariano Benlliure modelando* —en el qual s'arreplega el moment en què l'escultor, col·locat al costat del model, estava treballant en el retrat d'Alejandro Lerroux.

- Sala I (Monuments i Panteons). En aquest espai s'exposaven models d'escultura monumental i funerària, entre els quals trobem els del *Monumento al Sagrado Corazón de Jesús* de la Catedral de Cadis, diversos models corresponents al mausoleu del Marqués de Cerralbo (Ciudad Rodrigo-Salamanca), les làpides dedicades al cardenal Martín de Herrera a Santiago de Compostel·la, el monument a Fortuny (Reus-Tarragona), un apunt preparatori, el relleu titulat *El soplo de la vida* del mausoleu de la comtessa de San Julián (Lorca-Múrcia) —magnífica creació en què apareix un àngel que apaga la flama d'una xicoteta llàntia, que simbolitza la mort—, l'indi que representa la Llibertat del monument a Simón Bolívar a Panamà, el monument a Santiago Ramón y Cajal de la universitat de Saragossa i el mausoleu del president del govern José Canalejas, que es troba al Panteó d'Homes Il·lustres de Madrid.³⁵
- Sala II (Obres religioses). En aquesta sala es trobaven exposades principalment les obres de temàtica processional. Destaquen els models de les talles de Crevillent, com *Las Tres Marías*, l'*Entrada de Jesús en Jerusalén* i *La Dolorosa*. Hi havia altres models d'imatges que va realitzar per a ciutats amb llarga tradició de Setmana Santa, entre aquests hi ha els models de *Jesús atado a la columna* i el bust de *San Juan Evangelista* de Cartagena, la *Santa Faz* o *Verónica* del Cabanyal (València) i *La Redención* de Zamora.
- Sales III-IV-V (Obres religioses). També es tractava de sales amb un marcat caràcter religiós, encara que més variat, amb obres de temàtica funerària, processional i altres purament religioses. Importants són alguns models del panteó de la vescomtessa de Termens (Cabra-Còrdova), tres Obres de Misericòrdia —*Dar posada al peregrino*, *Vestir al desnudo* i *Dar de comer al hambriento*— que formen part de la decoració de diverses obres de Marià Benlliure, els del panteó de la família Falla i Bonet (Cuba) —dos models a diferent grandària de la porta del panteó denominada *Hacia la gloria* i la figura d'entrada denomi-

³⁵ Aquesta obra va servir de model a Juan García Yúdez per a una talla en fusta per a la Setmana Santa de Crevillent denominada *Traslado al Santo Sepulcro*.

nada *La vida*—, els models de les talles de l'*Ecce Homo* per a Pamplona —també en diferents grandàries—, les extraordinàries talles de *El Beso de Judas* i el *Nazareno del Prendimiento* de Cartagena, els models del *Cristo Yacente* —a diferents grandàries—, del *Jesús Nazareno*, del *Santisimo Cristo de Difuntos y Ánimas* —amb un apunt preparatori inclòs— i de *María Magdalena*, aquests tres de Crevillent, la imatge de *Nuestra Señora de la Soledad* de Salamanca i els models de dos àngels del panteó dels ducs de Dénia (Madrid).

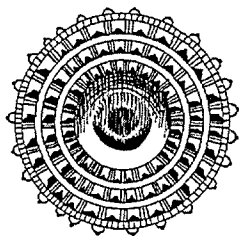
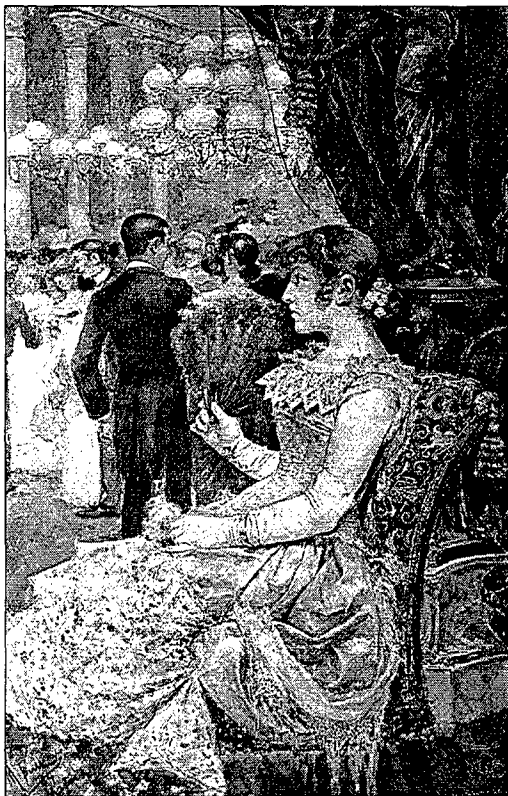

Panteó de la família Falla i Bonet (La Habana). Madrid, 1930-1939. Relleu de la porta del panteó titulat *Hacia la Gloria*. Al museu es conserva un model de l'entrada amb una escala menor i el de la figura titulada *La Vida*.

- Sala vi (Obres menors). Aquesta sala reunia obres qualificables com a «menors», sobretot arts decoratives i sumptuàries i obres de gènere, plasmades especialment en ceràmica, de temàtica variada. Destaquen part de la decoració del menjador i de la façana posterior de la seua

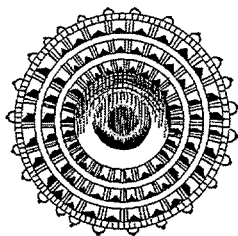

casa, el pitxer al·legòric al Tractat d'Algesires, *La Maja de la Mantilla* i el model del bust de *Jesús Nazareno* de Màlaga.

Descanso en el baile. Aquarel·la, Madrid, 1884. Es conserva al Museu
(AB: S-290; QUEVEDO: 1947, 62)

- Sala VII (Busts i Retrats). Era l'última sala de la cripta, en la qual es podia apreciar un dels vessants més importants de l'obra de Benlliure, es tracta del retrat. Els encàrrecs de retrats per a particulars eren molt nombrosos. L'estança posseïa una interessantíssima col·lecció de més de vint busts en escaiola (a vegades patinada de color bronze) dels personatges més importants de la vida social de l'època. Retrats com el d'Ana Sáenz de Kybal —esposa de l'ambaixador de Txecoslovàquia—, la *bailaora* Pastora Imperio, el fotògraf Antoni Garcia Peris —sogre del pintor Joaquim Sorolla—, de l'escultor portugués Antonio Teixeira Lopes —amic personal de Marià Benlliure, amb qui va entaular

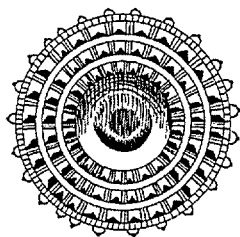
una gran relació durant la seua estada a Portugal en els anys trenta—, del pintor Jorge Apperley, de l'arquitecte Enrique Repullés y Vargas —famós arquitecte, autor del projecte de la seua casa al carrer Abascal de Madrid—, del marquès de Cortina, del marquès d'Urquijo i de Leopoldina Tuero O'Donnell —la seua primera esposa—, en són només alguns exemples.

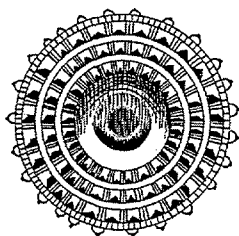
Apunt del grup *De salida*, Madrid, 1914. Es conserva al Museu.

- Annex. El 1985, després de la inauguració de l'annex es va remodelar l'exposició, amb la qual cosa es van separar les obres en dues seccions (cripta, ja descrita, i annex). De les 83 obres que integren aquest annex, 78 són obres acabades (45 escultures i 27 pintures), de les quals només 55 pertanyen a Marià Benlliure, les altres són pintures principalment dels seus germans Joan Antoni i Josep i d'altres membres de la seua família. D'entre totes, mereixen ressenyar-se les talles en fusta els models de les quals es trobaven en la Cripta, l'*Entrada de Jesús en Jerusalem*,

el *Santísimo Cristo de Difuntos y Ánimas* i el *Cristo yacente*, del qual també hi ha un oli de Josep Benlliure, signat a Roma el 1890, de bellíssima execució, molt característic de la pintura de «entre segles». Altres obres acabades d'interés són els retrats d'Alfons XIII, Lucrecia López de Arana i Carmen de Quevedo Pessanha —la segona i tercera esposa respectivament—, el seu fill Marià Benlliure Tuero, el nebot Pepino Benlliure, la ballarina Cleo de Merode i el retrat en bronze d'Alejandro Lerroux. A més, es trobaven el relleu denominat *La Música y la Danza*, l'aquarel·la de Marià Benlliure titulada *Descanso en el Baile* —extraordinària pintura signada el 1884 a Madrid, com a exemple de la varietat en els camps de l'art de l'obra de Benlliure—, el fris de la decoració del Saló de Música de la Casa del Senyor Bauer, l'àmfora *La Bacanal* —meravellosa realització en bronze de la seua etapa romana, amb un basament de marbre sobre la qual es recolza la peça, tot decorat a base de motius mitològics d'inspiració clàssica—, el tríptic de ceràmica policromada denominat *Escenas de la vida de la Virgen*. Un apunt preparatori del grup *De Salida* i les estàtues de porcellana de *Pastora Imperio en actitud de danza* eren els millors exemples d'obres de gènere. Finalment, les medalles d'Alfons XIII, d'or, i la medalla commemorativa amb motiu de l'acte d'inauguració de la Casa de Velázquez completen la llista d'obres de Marià Benlliure. Del seu germà Joan Antoni s'exposa un bell autoretrat a l'oli de gran realisme, que val la pena ressenyar.

- Annex II. Aquesta secció està composta per un lot de 48 obres que van ser lliurades per Álvaro Magro en l'acte de «reconeixement de la titularitat municipal del conjunt de l'obra del Museu Monogràfic Municipal “Marià Benlliure”» que va tenir lloc el 2001. D'aquestes, 40 són esbossos d'escultura i 5 pintures, de les quals Maria Benlliure és l'autor de 40. Les més importants són alguns models del monument a Bernardo de Irigoyen a Argentina, el model de la figura principal del monument a Sa Majestat el Rei Alfons XIII al Parc del Retiro de Madrid —hi ha una còpia en bronze a l'annex—, el model dels retrats d'Isabel de Borbó, la marquesa d'Alhucemas i monsenyor Tedeschini —nunci del Papa a Espanya—, i *La Piedad* en porcellana.

QUADRE RESUM DE LES OBRES DEL MUSEU BENLLIURE										
	ESBOSSOS				OBRES ACABADES					TOTAL
	ESCULTURA (E)	PINTURA (P)	ARTS MENORS (AM)	MEDALLES (MD)	TOTAL	ESCULTURA (E)	PINTURA (P)	ARTS MENORS (AM)	MEDALLES (MD)	TOTAL
CRIPTA	163	8	4		175	11	8	3	3	25
ANNEX	1	4			5	45	27	1	5	78
ANNEX II	40				40	5	2	1		8
TOTAL	204	12	4		220	61	37	5	8	111

4. ARXIU BENLLIURE

La documentació conservada a l'Arxiu Benlliure recull principalment la de caràcter personal de Marià Benlliure i la pròpia del museu. Aquests interessantíssims fons resulten fonamentals, d'una banda, per contextualitzar les obres d'art i aproximar-nos al coneixement de la figura d'aquest artista i de la societat del seu temps—el que es denomina «univers» de Benlliure— i, d'una altra, per conèixer la història del museu, fins i tot des d'abans de la seua creació.³⁶

Destaca tant el llegat epistolar de l'artista, el seu arxiu fotogràfic, els diferents reconeixements i els apunts i esbossos de projectes, com la documentació escrita que s'ha generat des de la creació del museu, les fotografies, publicacions i una gran quantitat de fullets, catàlegs, cartells, retalls de premsa i material imprès divers, que donen fe de la trajectòria d'aquesta institució cultural des de principis dels anys 60.

L'ordenació i sistematització d'aquest arxiu, actualment en curs, ha permès establir quatre grans seccions atenent a la classe de document:

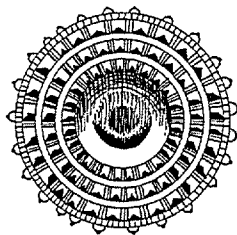
- Documentació escrita.
- Arxiu fotogràfic.
- Bibreg Benlliure (aquesta secció està formada per tot tipus de publicacions en el sentit més ampli del terme).
- «Altres» (es tracta d'apunts de projectes i d'esbossos, generalment a carbonet, tinta o guaix; plaques, ceràmiques, escaioles, gravats i litografies d'obres, i objectes personals de Marià Benlliure).

D'aquestes quatre seccions es coneixen bé les que corresponen a la documentació escrita i a l'arxiu fotogràfic, les quals comprenen uns 2.545 documents i 2.278 fotografies inventariats respectivament.

³⁶ Són molts els treballs publicats de caràcter general realitzats sobre aquest escultor, específicats a la bibliografia, que han utilitzat algun document escrit o fotografies de l'Arxiu Benlliure. A més hi ha altres articles que tracten aquests fons, com són els de Puig (1997a i 1997b) i Montoliu (1993). Finalment, recordar les col·laboracions que nosaltres mateixos hem publicat dins del projecte de catalogació de l'Arxiu Benlliure: TRELIS - SATORRE: 2004, 194-199; 2005, 196-201; 2006, 197-199.

- Documentació escrita. Podem distingir els següents conjunts d'interés:

- El conjunt epistolar de caràcter familiar: correspondència de tipus personal, creuada entre els pares i els fills o entre els germans.
- La correspondència mantinguda durant les estades de Marià Benlliure i la seua esposa Carmen de Quevedo a l'estranger —Bèlgica, França i Portugal— durant la Guerra Civil, dirigides principalment al seu secretari particular José Tallaví i Carlos de Tejada —amic personal.

SEMANA SANTA DE CREVILLENTE - AÑO 1944

**Nueva Imagen de
NUESTRO PADRE JESUS NAZARENO**

Talla del insigne maestro Don Mariano Benlliure, modelada expresamente para Crevillente, que desfilará este año por primera vez en estas procesiones.

Recuerdo de la Cofradía

HAUSER Y MENET
MADRID

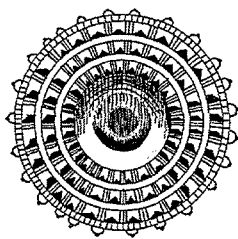
Estampa de la *Nueva Imagen de Nuestro Padre Jesús Nazareno*. Madrid, 1944 (AB: D-599). Talla de fusta policromada per a la Setmana Santa de Crevillent.

Al Museu es conserva un model.

- El conjunt corresponent al període en què es va fer càrrec de la Direcció General de Belles Arts (1917-1919). En aquestes cartes queda reflectida la intensa relació que va mantenir amb els artistes més importants del moment —Sorolla, Pinazo, Pradilla, Cecilio Pla, Julio Romero de Torres, etc. Correspondència mantinguda amb els artistes per a l'organització de l'Exposició d'Art Espanyol a París, per a l'adquisició d'obres amb destinació al Museu Nacional d'Art Modern o per al projecte del Palau de Belles Arts de València.

- Un conjunt molt ben definit que està compost pels diferents reconeixements i títols concedits, que anteriorment hem mencionat.

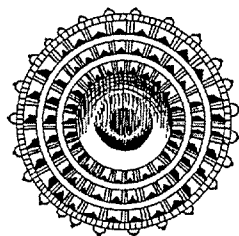
- Diversa correspondència mantinguda

relativa als encàrrecs que va rebre per tallar les imatges de la Setmana Santa de Crevillent.

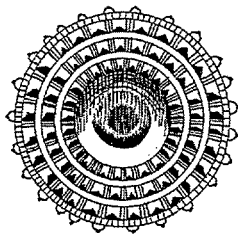
- Pel que fa als documents pertanyents al bloc del museu, cal ressaltar que es tracta d'un conjunt molt voluminós que permet seguir l'evolució d'aquesta institució cultural. De gran importància són els documents relatius a la titularitat de les obres —actes de donació, depòsits, compres i inventaris—, els estatuts, la correspondència que dona fe de les relacions d'aquest museu amb les principals institucions d'aquest caràcter a nivell nacional, els registres de visites, la documentació relativa a les diferents activitats organitzades a la institució, etc.
- Arxiu fotogràfic. S'han establert també diversos conjunts. Els més importants són:
  - Conjunt de fotografies originals que van ser donades al museu per la seua última esposa, Carmen de Quevedo, les quals van formar la part gràfica del seu llibre *Vida artística de Mariano Benlliure* (1947). Destaquen les fotografies on apareix Benlliure, ja siga modelant o posant al costat d'alguna obra, ja siga amb personalitats o artistes, en corregudes de bous, amb els seus gossos o amb visites al seu estudi. També trobem fotografies de les obres, normalment fotografiades al seu estudi.
  - Conjunt de plaques de vidre estereoscòpiques inèdites, totes de diferents moments de la vida de Benlliure, principalment, de la seua tercera etapa, coneguda com «El període de plenitud» (1903-1925) (MONTOLIU: 1997). Són retrats de Marià Benlliure, a soles o amb personatges, com Pastora Imperio i el seu germà Víctor Rojas o com la seua dona Lucrecia López de Arana; personatges posant, entre els que cal mencionar el baríton Titta Ruffo i el Duc d'Alba; fotografies del seu estudi a Madrid, així com de la seua casa de Villalba; muntatge i inauguració de diferents monuments, com el mausoleu del tenor Julián Gayarre, el monument al general Martínez Campos, el mausoleu de José Gómez Ortega «Joselito», el monument al comandant d'infanteria Francisco de Villamartín o el monument a Simón Bolívar.; altres obres importants de Benlliure, com el mausoleu de Práxedes Mateo Sagasta o el monument a Eduardo Dato; escenes taurines i imatges de diferents viatges a Venècia, Florència, València o Múrcia.
  - Monuments públics i altres obres a Espanya i Amèrica.

- Conjunt corresponent al trasllat de les seues restes i al soterrament a València.
- Conjunt corresponent a la seua vinculació amb Crevillent, ja conegudes per tots i tantes vegades publicades en les revistes i altres publicacions de caràcter local.
- Conjunt corresponent al museu, on estan les imatges de les obres i altres amb els moments més importants de la seua història. Destaquen les de les obres propietat de la família Magro Magro, les col·leccions de postals d'obres de Marià Benlliure en altres museus, les de les obres dels seus germans Joan Antoni i Josep Benlliure —sobretot les fotografies de l'exposició del primer realitzada el 1990 al museu—, i les fotografies, postals, estampes i besamans relacionats amb la Setmana Santa de Cartagena, Zamora, Salamanca, Màlaga i, principalment, Crevillent.

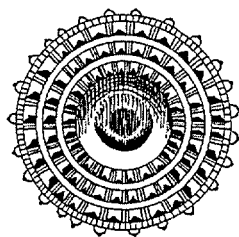
BIBLIOGRAFÍA

- AZNAR NAVARRO, J. A. (1980), «La Virgen Dolorosa», *Revista de Semana Santa de Crevillent*.
- (1981), «Stmo. Cristo Yacente», *Revista de Semana Santa de Crevillent*.
- (1981), «Las Tres Marías y San Juan», *Revista de Semana Santa de Crevillent*.
- (1981), «San Juan de la tercera Palabra de la Cruz», *Revista de Semana Santa de Crevillent*.
- CABEZÓN PEREZ, P., (coord.) (1998), *Benlliure y el Ejército*, Ministerio de Defensa, Madrid.
- CALVO GUARDIOLA, A. (1983), «Memoria gestión», *Revista de Semana Santa de Crevillent*.
- (1987), «Crónica Municipal. Resumen segundo semestre año 1986», *Revista de Semana Santa de Crevillent*.
- DE LAS HERAS ESTEBAN, E. (2004), «Maestros, modelos y programas. La enseñanza de la escultura en la Escuela de San Carlos (1849-1931)», *La aplicación del genio. La enseñanza en la Escuela de Bellas Artes de San Carlos y su proyección en la sociedad*, Conselleria de Cultura, Valencia.
- ENSEÑAT BENLLIURE, L. (2005), *La obra taurina de Mariano Benlliure*, Universidad San Pablo-CEU, Madrid.
- (1997), «Retratos de Familia: Retrato de una Familia», *Los Benlliure. Retrato de Familia*, Consorci de Museus de la Comunitat Valenciana, València, p. 61-92.
- GARÍN LLOMBART, F. V. (1997), «¡Adiós, Benlliure...!», *Los Benlliure. Retrato de Familia*, Consorci de Museus de la Comunitat Valenciana, Valencia, p. 1-8.
- GÓMEZ I SOLER, S. - SANCHIS I FERRI, S. (2004), «Benlliure, l'Ajuntament, la Soledat i els melons de tot l'any. La correspondència i la documentació de la

- negociació i el bastiment de la Imatge de la Soledat d'Ontinyent», *Almaig. Estudis i Documents*, xx, p. 48-55.
- IGUAL ÚBEDA, A. (1963), «Vida y arte de Mariano Benlliure», *Archivo de Arte Valenciano*, p. 103-123.
- Mariano Benlliure. *50 Aniversario (1947-1997)* (1997), Crevillent.
- Mariano Benlliure y Joaquín Sorolla. *Centenario de un Homenaje* (2000), Generalitat Valenciana, València.
- MARTÍNEZ ANDRÉS, F. (coord..) (1996), *Mariano Benlliure*, Ajuntament de València, València.
- MONTOLIU SOLER, V. (1993), «Cartas a Mariano Benlliure», *Harmonia*, any vii, 87, Crevillent.
- (1997), *Mariano Benlliure*, Generalitat Valenciana, València.
- M. Y G. (1945), «D. Mariano Benlliure habla para la Revista», *Revista de Semana Santa de Crevillent*.
- ORTS SERRANO, J. (1962), «El Municipio de Crevillente en el año 1961», *Revista de Semana Santa de Crevillent*.
- (1968), «Actuación Municipal en 1967», *Revista de Semana Santa de Crevillent*.
- PUIG SANCHIS, I. (1997a), «El Museo Mariano Benlliure de Crevillent (i). La Familia Magro», *Archivo de Arte Valenciano*, p. 84-89.
- (1997b), «Los Fondos del Archivo Documental del Museo Mariano Benlliure de Crevillente», *Mariano Benlliure. 50 Aniversario (1947-1997)*, p. 94-107.
- QUEVEDO PESANHA, C. (1947), *Vida Artística de Mariano Benlliure*, Espasa-Calpe, Madrid.
- REYERO, C. (1997), «Realismo y escenografía en la escultura monumental de Mariano Benlliure», *Los Benlliure. Retrato de Familia*, Consorci de Museus de la Comunitat Valenciana, València, p. 35-60.
- S. A. (1962), «Benlliure y Crevillente», *Revista de Semana Santa de Crevillent*.
- S. A. (1971), «Museo Municipal Monográfico "Mariano Benlliure"», *Revista de Semana Santa de Crevillent*.
- S. A. (1983), «Anecdotario Crevillentino», *Revista de Semana Santa de Crevillent*.
- S. A. (1988), «Vinculación de Mariano Benlliure a la Semana Santa de Crevillente», *Revista de Semana Santa de Crevillent*.
- S. A. (1992), «Stmo. Cristo de Difuntos y Ánimas: historia de la Hermandad», *Revista de Semana Santa de Crevillent*.
- S. A. (2000), «Museo Municipal "Mariano Benlliure"», *Canelobre*, 41-42, p. 254-255.

- SEMPERE PASTOR, J. (1986), «Ampliación del Museo Municipal “Mariano Benlliure”», *Revista de Semana Santa de Crevillent*.
- (2002), *El Municipio de Crevillent en el siglo xx*, Ajuntament de Crevillent, Crevillent.
- TRELIS MARTÍ, J. - CANDEL RIVES, A. J. (1999), «El Museo Monográfico Municipal “Mariano Benlliure”. Un repaso a las obras menos conocidas», *Revista de Semana Santa de Crevillent*, p. 179-188.
- (2000), «Benlliure y Roma», *Revista de Semana Santa de Crevillent*, p. 211-220.
- TRELIS MARTÍ, J. - SATORRE PÉREZ, A. (2003), «El Museo Monográfico Municipal “Mariano Benlliure” de Crevillent. Obras de carácter militar», *Revista de Semana Santa de Crevillent*, p. 214-221.
- (2004), «El Archivo Benlliure. Primeros pasos para su ordenación», *Revista de Semana Santa de Crevillent*, p. 194-199.
- (2005), «Placas de vidrio del Archivo Benlliure», *Revista de Semana Santa de Crevillent*, p. 196-201.
- (2006), «Mariano Benlliure y los artistas de la Escuela Valenciana de Entre Siglos», *Revista de Semana Santa de Crevillent*, p. 197-199.
- TUSELL, J. (1997), «El Universo Histórico de los Benlliure», *Los Benlliure. Retrato de Familia*, Consorci de Museus de la Comunitat Valenciana, València, p. 9-34.
- VIDAL CORELLA, V. (1997), *Los Benlliure y su época*, Prometeo, València.